

Ольга Максимович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Olga Maksymovych,

Candidate of Pedagogics, assistant professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

Оксана Стефанків,

кандидат економічних наук,
Івано-Франківський інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного
університету
(м. Івано-Франківськ)

Oksana Stefankiv,

Candidate of Economics,
Ivano-Frankivsk Institute of Management
Ternopil National Economic University
(Ternopil)

УДК 373:371.84

ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ ТА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ ЯК ВАЖЛИВА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

ECOLOGICAL ASPECTS OF EDUCATIONAL WORK WITH PUPILS AND STUDENTS AS AN IMPORTANT PEDAGOGICAL PROBLEMS PRESENT

У статті висвітлюються питання екологічно доцільної поведінки молодих людей, набуття почуття власної причетності до екологічних проблем, формування вміння ухвалювати екологічно компетентні рішення в довкіллі. Обґрунтовано педагогічні умови, які визначають зміст, форми, методи (прийоми) формування екологічно доцільної поведінки молодих людей.

Ключові слова: екологічно доцільна поведінка, екологічне педагогічне просвітництво молодих людей.

The article highlights the issue of ecologically expedient behavior of young people, gaining a sense of involvement in environmental issues, pryyvtytya ability to make environmentally informed decisions in the environment. The pedagogical conditions that determine the content, forms, methods (techniques) forming ecologically expedient behavior of young people.

Keywords: environmentally desirable behavior, environmental teacher education of young people.

В статье освещаются вопросы экологически целесообразного поведения молодых людей, обретение чувства собственной причастности к экологическим проблемам, привитие умения принимать экологически компетентные решения в среде. Обоснованы педагогические условия, которые определяют содержание, формы, методы (приемы) формирования экологически целесообразного поведения молодых людей.

Ключевые слова: экологически целесообразное поведение, экологическое педагогическое просвещение молодых людей.

Актуальність проблеми. Екологічні проблеми з другої половини ХХ ст. відносяться до глобальних. У результаті погіршення навколишнього природного середовища (у сукупності природний і створений людством матеріальний світ, у якому людина задовольняє свої потреби) перед людством постає питання про збереження не тільки біосфери, а й біологічного виду Homo sapiens.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання екологічної освіти й екологічної відповідальності розглядаються в сучасних дослідженнях різних галузей наук (педагогічній, психологічній, економічній, екологічній тощо) як основа економічного та соціально-духовного багатства суспільства.

Мета, зміст, завдання, загальні принципи, форми і методи екологічної освіти й виховання, формування екологічної культури в педагогіці розроблені С.Дерябо, А.Захлебним, І.Зверьєвим, Г.Пустовійтом, І.Суравегіною, В.Ясвіним та іншими вченими. Основою еколого-виховного процесу багато науковців вважають виховання ціннісного ставлення школярів до природи (В.Додь, В.Маршицка, О.Колонькова, М.Левківський, Н.Николенко, О.Пруцакова, Л.Хуртенко, Т.Юркова та інші вчені). Принципи і складники екологічної культури висвітлені в дослідженнях О.Вознюк, Т.Дементьєва, В.Ковальчук, І.Лушнікова, Є.Ногтевої, В.Тернопільської, В.Павловича та інших учених.

Постановка проблеми. Сьогодні назріла необхідність докорінної перебудови формування світогляду суспільства у сфері взаємодії з природою, а саме в напрямку природоцентристському, тобто зорієнтованому на екоцентричний ідеал з характерним для нього ставленням до природи як до суспільної та особистісної цінності.

Метою статті є наукове обґрунтування педагогічних умов формування екологічно доцільної поведінки молодих людей як необхідної умови виховання любові до природи, подолання споживацького ставлення до неї, розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на різних рівнях (місцевому, регіональному, державному і глобальному), висвітлення творчої свідомої діяльності людей у процесі освоєння та збереження життєво необхідних вартостей природного середовища.

Виклад основного матеріалу. Українська школа має плекати вільну, активну особистість, яка є господарем власної долі й долі свого народу, бере на себе відповідальність за розв'язання проблем. Основними параметрами, які характеризують якість нашого життя, є мир і безпека, рівноправ'я, відсутність дискримінації, економічне благополуччя, демократичні процеси, враховуючи базові принципи прав людини, раціональне природокористування, збереження і охорона довкілля. Все це є основою сталого розвитку, тобто інтеграція охорони навколишнього природного середовища, економічного благополуччя та соціальної справедливості. Для реалізації програми сталого розвитку важливе значення має формування екологічної свідомості, екологічної культури, яка проявляється у свідомості, мисленні, поведінці та діяльності особистості [3].

Тому важливим є *екологічний всеобуч учнівської та студентської молоді*, спрямований на розвиток культури взаємодії людини з природою. В навчально-виховному процесі в закладах освіти необхідним компонентом виховання є екологічне виховання, яке можна розглядати як систематичну педагогічну діяльність задля нагромадження всебічних глибоких знань про довкілля (природне і соціальне), їх систематизація, формування світоглядних ціннісних орієнтацій по відношенню до природи, екологічний стиль мислення, використання екологічних знань з метою відповідального ставлення до природи, виховання любові до природи, бажання берегти і примножувати її, набуття умінь і досвіду розв'язання екологічних проблем (насамперед на місцевому і локальному рівнях). Тобто його зміст полягає в усвідомленні світу природи як середовища існування людини, отож вона має бути зацікавленою в збереженні його цілісності, чистоти й гармонії, брати безпосередню участь у природоохоронній діяльності, передбачати можливі негативні віддалені наслідки природо-перетворюючої діяльності людини.

На основі екологічного мислення і свідомості формується екологічна культура. Саме вона передбачає опанування глибокими знаннями про довкілля (природне і соціальне), екологічний стиль мислення і відповідальне ставлення до природи, вміння розв'язувати екологічні проблеми, беручи безпосередню участь у природоохоронній діяльності.

У Концепції екологічної освіти України зазначається, що висока екологічна культура як складник системи національного і громадянського виховання всіх верств населення України формується завдяки ефективній екологічній освіті, яка передбачає не тільки набуття широкого кола знань, а й розвиток достатнього рівня почуття особистої і суспільної відповідальності за стан природного середовища та вироблення потреби адекватних дій щодо його раціонального використання, збереження та оновлення її ресурсів. Отже, підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості й культури на основі нових критеріїв оцінки взаємин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею!) повинна стати одним із головних важелів у розв'язанні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [1].

При цьому важливо заакцентувати увагу на відсутності єдиної державної стратегії у галузі запровадження екологічної освіти та виховання.

Нами виокремлено такі педагогічні умови, які визначають відповідний зміст, організаційні форми, методи (прийоми) й забезпечують формування екологічної культури в учнівської та студентської молоді для формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів: забезпечення взаємодії сім'ї та школи через організацію гурткової роботи; педагогічне просвітництво батьків; цілеспрямована екологічно доцільна діяльність на "Екологічній стежині"; дотримання у процесі взаємодії сім'ї та школи основних положень особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів.

Мета екологічної освіти та виховання досягається поетапним шляхом розв'язання освітніх, виховних і розвивальних завдань: формування цілісного уявлення про біосферу, світоглядних знань про взаємозв'язки в системі "людина-суспільство-природа"; розуміння сучасних екологічних проблем навколишнього середовища й усвідомлення їх актуальності для всього людства, своєї країни і рідного краю; виховання почуття особистої відповідальності за стан довкілля на національному й глобальному рівнях; усвідомлення себе як частки природи,

зосередження уваги при цьому на аналізі власної поведінки, почуття обов'язку перед близькими людьми, співвітчизниками, світовим співтовариством у галузі охорони природи; засвоєння ціннісних орієнтацій на основі найкращих досягнень загальнолюдської та національної культур, розуміння багатогранної цінності природи (не лише утилітарної, а й естетичної, санітарно-гігієнічної, науково-пізнавальної, рекреаційної, морально-етичної); формування знань і умінь дослідницького характеру, спрямованих на розвиток творчої і ділової активності при розв'язуванні екологічних проблем і життєвих ситуацій; сприяння переходу набутих знань в особисті переконання, які не дозволяють руйнувати природні агро-біо-екосистеми; розвиток потреби в спілкуванні з природою; розвиток системи інтелектуальних та практичних умінь, емоційних переживань, пов'язаних з вивченням, оцінюванням та збереженням природи свого краю та власного здоров'я, розвиток умінь ухвалювати відповідальні рішення з проблем охорони довкілля, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; засвоєння кращих досягнень світової практики і народних традицій у взаєминах людини з природою; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження; залучення зростаючого покоління до активної природоохоронної діяльності на основі набутих знань і ціннісних орієнтацій [4, с.255].

Загалом мета екологічної освіти та виховання досягається в навчально-виховному процесі як в урочний, так і позаурочний час на основі врахування таких принципів: комплексного підходу до виховання; спільної роботи сім'ї та школи; використання в роботі позитивного досвіду сім'ї; врахування вікових особливостей та інтересів дітей; різноманітності методів і прийомів виховання; зв'язку з урочною роботою класу; зв'язку із життям. Проте для цієї роботи є значно більше можливостей у позаурочний час, оскільки до позакласної природоохоронної роботи можна залучити батьків школярів. Звісно, не всіх батьків, але тих, які проявляють любов та інтерес до природи, мають високий рівень екологічної культури, розуміють значення екологічного виховання та його завдання і беруть безпосередню участь у природоохоронній діяльності. Робота в позаурочний час має свою специфіку: робота організується на добровільних засадах; вона не пов'язана рамками обов'язкових програм, а будується з урахуванням інтересів дітей; її тривалість не обмежується в часі; активно залучаються батьки і громадськість до природоохоронної діяльності з використанням різних форм і методів роботи.

У навчально-виховному процесі доцільним є використання різних видів дидактичних матеріалів (кросворди, задачі, ігри, вікторини, конкурси, тренінги тощо). Пізнавальні задачі є одним із ефективних засобів, що забезпечує творчий рівень засвоєння екологічних знань, розвиток логічного мислення. Ігри та вікторини на екологічну тематику стимулюють інтерес учнів до довкілля і надають заняттям яскравого емоційного забарвлення. Епізодичне використання дидактичного матеріалу не приносить особливої користі. Необхідною умовою виховання екологічної культури школярів є регулярність і систематичність у роботі.

Слід зазначити, що шкільна екологічна освіта ґрунтується на позитивному емоційному досвіді спілкування з природою, розвиваючи початкові уявлення про світ, закладені у дошкільний період, і є базою для подальшого розвитку і поглиблення у ПТУ, технікумах, вишах на основі наступності.

Що стосується студентської молоді, то ця робота вже має більш глибокий духовний і практичний напрям спрямування. Основою екологічного виховання студентів є екологічно зорієнтована педагогіка. Вона охоплює принцип природовідповідності, екологію соціального середовища, екологію внутрішнього світу людини, екологізацію навчання та виховання [2].

Національний характер змісту екологічної освіти та виховання відображає один із напрямів міжнародної стратегії дій у галузі освіти з проблем навколишнього середовища і виражається в широкому й активному залученні здобутків етнопедагогіки, використанні трудових народних традицій, елементів календарної обрядовості, фольклору з метою виховання шанобливого ставлення до природи.

Висновки. Екологічна освіта та виховання є одними з найважливіших механізмів побудови нового суспільства, що базується на дбайливому ставленні до довкілля. Головною метою екологічної освіти та просвіти є формування нового світогляду й створення підґрунтя для імплементації постулатів сталого розвитку на рівні як пересічного громадянина, так й управлінця будь-якого рівня.

1. Концепція екологічної освіти України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – №7. – С.3-23.
2. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи /З.Н.Курлянд. – К.:Знання, 2007. – 495 с.
3. Стефанків О.М. Рационалізація природокористування в АПК та формування екологічної свідомості населення: монографія /О.М.Стефанків, О.М.Максимович. – Івано-Франківськ: Сімик, 2012. – 180 с.
4. Максимович О.М. Формування екологічної культури в учнів гірських шкіл в умовах раціонального природокористування / О.М.Максимович, О.М.Максимович // Гірська школа Українських Карпат // Науково-методичний журнал Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаніка. – Івано-Франківськ, 2008-2009. – Вип.4--5. – С. 252-255.